

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
доцента Жеваги Сергія Івановича на дисертацію
Арабаджи Тимура Дмитровича
«Формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після
закінчення спортивної кар'єри»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється віковими обмеженнями спортивної кар'єри для будь-якого виду спорту. Кожен спортсмен на певному етапі свого життя стикається з необхідністю залишити спорт та здійснити нове професійне самовизначення. У той же час, якщо для юнацтва та підлітків існують консультації психологів, профорієнтаційна робота, ярмарки професій та інші можливості, то спортсмени часто опиняються з цією проблемою наодинці. Спортивні здобутки, з одного боку, є корисними для подальшого життя, але, з іншого, далеко не завжди є запорукою успішної професійної кар'єри колишнього спортсмена поза спортом.

В Україні не існує ані розвиненої консультативної допомоги для професійного самовизначення спортсменів, ані психолого-педагогічного супроводу спортсменів на етапі завершення спортивної кар'єри. Ситуація ускладнюється ще й тим, що для спортсменів, які закінчують та вже закінчили спортивну кар'єру, ці етапи супроводжуються значними негативними переживаннями та сприймаються як життєва криза.

Соціальна затребуваність, з одного боку, та недостатня дослідженість, з іншого, і визначають актуальність та теоретичну і практичну значущість теми дисертаційної роботи Т.Д. Арабаджи.

Не викликає сумніву **наукова новизна дослідження**, яка полягає у тому, що вперше теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування готовності до професійного

Б107 38172
Б19.24.03.2017р.

самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри, етапами реалізації якої є мотиваційно-смісловий, інформаційно-орієнтовний, аналітично-дієвий, що забезпечує формування у спортсменів значущих професійних мотивів, інтересів, намірів щодо вибору професії як у спортивній сфері, так і в іншій професійній діяльності, знань типів професій та їх характеристик, вимог до них, а також розвиток саморефлексії та комплексу практичних умінь, інваріантних різним видам майбутньої професійної діяльності.

Уточнено поняття «готовність до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри», що визначено як складне особистісне утворення, яке підлягає цілеспрямованому розвитку у професійній підготовці спортсменів та включає як особистісні інтереси, знання, уміння, що забезпечують прийняття спортсменами обґрунтованого рішення щодо вибору професії, так і планування ними свого професійного розвитку як у галузі спорту, так і в інших сферах професійної діяльності.

У роботі обґрунтовано та розроблено зміст структурних компонентів готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри: мотиваційний – усвідомлення важливості формування готовності до професійного самовизначення, позитивне ставлення до професії, яке засноване на значущих мотивах, зацікавленості у професійній діяльності, намірі щодо вибору майбутньої професії; когнітивно-рефлексивний – знання типів професій, їх основних характеристик та вимог до професіоналізму, самоаналіз, адекватність самооцінки; діяльнісний – практичні уміння (інформаційні, самопрезентації, подолання стресових станів, професійного планування), які забезпечуватимуть становлення та розвиток спортсмена у новій професії та інваріантні різним видам майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до структурних компонентів розроблено критерії (мотиваційний, когнітивно-рефлексивний, діяльнісний) та показники сформованості готовності особистості до професійного самовизначення.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується значним обсягом опрацьованих літературних джерел (256 найменувань, із них 6 – іноземною мовою), комплексом застосованих методів дослідження, що відповідають предмету, меті та гіпотезі дослідження, експериментальною перевіркою вихідних положень дослідження. Організація експерименту передбачала участь спортсменів різних видів спорту, загалом експериментом, що проходив протягом шести років (2008-2014), було охоплено 248 спортсменів. Інтерпретація результатів експерименту та їх статистична значущість дозволили підтвердити висунуту у роботі гіпотезу дослідження.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів у роботі шкіл вищої спортивної майстерності України. У навчальний процес цих шкіл може буде впроваджена розроблена технологія формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри та авторський спецкурс «Професійне самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри». Практичне значення підтверджується зв'язком роботи з науковими дослідженнями кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна НТУ «ХПІ» за темами: «Розробка методології розвитку лідерського потенціалу національної гуманітарно-технічної та управлінської еліти в інформаційному суспільстві» (державний номер реєстрації 0115U000520), «Формування готовності у спортсменів до самовизначення після закінчення спортивної кар'єри» (державний номер реєстрації 0117U004895). А також впровадженням результатів дослідження в процес професійної підготовки спортсменів Комунального закладу «Школа вищої спортивної майстерності» (довідка № 171 від 14.05.2015 р.), Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-04/21 від 09.10.2014 р.), Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (довідка № 362 від 12.06.2014 р.), Харківської державної академії фізичної культури (довідка № 530 від 27.05.2014 р.).

Наукові положення і висновки **повною мірою викладено в опублікованих працях**. Здобувач оприлюднив результати дослідження у 20 друкованих працях (16 одноосібних), із них 10 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 2 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, 2 статті – в інших виданнях, 5 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчальний посібник.

Апробація результатів роботи здійснювалась через їх обговорення на дванадцяти Міжнародних конференціях, у яких взяв участь здобувач.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» – проаналізовано теорію та практику підготовки спортсменів. Значну увагу приділено двом протилежним підходам такої підготовки: комерціалізації та гуманізації спорту. Автор підкреслює свою точку зору, що гуманістичні тенденції дозволяють домагатись спортивних перемог шляхом максимального розвитку здібностей людини і саме цій тенденції, з її принципами поваги до кожної особистості, відповідає і завдання формування готовності до нового професійного самовизначення спортсмена ще під час його активного зайняття спортом. У роботі обґрунтовано недостатню дослідженість педагогічної проблеми формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри та визначено недостатність і фрагментарність здійснення формування у спортсменів цієї готовності у практиці навчального процесу шкіл вищої спортивної майстерності.

Заслуговує на увагу докладний аналіз понять «професійне самовизначення», «готовність до вибору професії», «готовність до професійного самовизначення», що дозволило обґрунтувати визначення поняття «готовність до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри». Докладно також проаналізовано поняття «педагогічна технологія» та зроблено висновок, що відмінними характеристиками педагогічної технології є цілеспрямованість, системність дій,

послідовність (поетапність) дій, гарантованість результату, відтворюваність на практиці, активна взаємодія суб'єктів навчання. Проведений аналіз дозволив також визначити складові компоненти педагогічної технології (цільовий, змістовний, процесуальний та результативний компонент) та етапи педагогічної технології.

У другому розділі – «Технологія формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» – докладно показано реалізацію розробленої технології.

Реалізація мотиваційно-сміслового етапу технології передбачала мотивацію та активізацію спортсменів та використання таких методів навчання як аналіз конкретних практичних ситуацій, бесіди, дискусії, мозковий штурм. Цікавим було використання біографічних прикладів колишніх спортсменів, спеціальні завдання для дискусій та письмових вправ.

Поглиблене вивчення спортсменами теорії професійного самовизначення на інформаційно-орієнтовному етапі технології забезпечувалось автором через застосування таких методів навчання як метод проблемного викладу навчального матеріалу, дискусії, метод прес-конференції.

На особливу увагу заслуговує докладне викладення реалізації аналітично-дієвого етапу технології. Було розроблено систему завдань, які спрямовано на поетапну конкретизацію нахилів та самопізнання спортсменів з метою вибору майбутньої професійної діяльності: визначення типу професій, відповідних їхнім інтересам, за допомогою психологічних методик; детальний аналіз характеристик, вимог, особливостей різних професій відповідного типу шляхом вивчення професіограм та кваліфікаційних характеристик, виконання вправ на пошук інформації по професіям; здійснення спортсменами самоаналізу з метою виявлення придатності до професій, що зацікавили їх, на основі тестування, експертного опитування, діагностики індивідуальних особливостей. Цікавими є розроблені завдання для розвитку практичних умінь (інформаційних, професійного планування, подолання стресових станів, самопрезентації), інваріантних різним видам майбутньої професійної діяльності. Привертає увагу

практичне ознайомлення спортсменів з певними професіями через консультації із різними фахівцями відповідно до своїх уподобань.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка розробленої технології формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» – розкрито етапи та методи організації і проведення педагогічного експерименту, визначено критерії, показники і рівні сформованості готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри, представлено якісні і кількісні результати педагогічного експерименту. Аналіз результатів експерименту дозволив здобувачу підтвердити ефективність розробленої технології формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри.

Дискусійні положення і зауваження до дисертації. Відзначаючи високий рівень виконаного дослідження, вважаємо за потрібно висловити деякі дискусійні положення і зауваження:

1. Доцільно було б у процесі аналізу теоретичних засад представити аналіз дослідження проблеми професійного самовизначення у історичній ретроспективі: коли такі дослідження і ким було започатковано і за якими тенденціями ці дослідження розвивались.

2. Бажано було б більш ґрунтовно проаналізувати педагогічні підходи, на яких автор засновує реалізацію технології.

3. Докладне висвітлення процесу реалізації технології на наш погляд використано не повною мірою. Бажано було б показати, які складові структурних компонентів готовності на якому етапі технології формуються.

4. У додатках дисертації варто було б навести зміст практичних вправ, ділових та рольових ігор, дослідницького завдання тощо.

5. Відповідно до результатів дослідження автору доцільно було б розробити пропозиції щодо змін до навчальних планів підготовки спортсменів у школах вищої спортивної майстерності з урахуванням розробленої технології та авторського спецкурсу.

Проте наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи. Дисертаційне дослідження Т.Д. Арабаджи є самостійною, завершеною працею, яка вирішує наукове завдання формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри, що має суттєве значення для теорії і методики професійної освіти.

Результати та висновки науково обґрунтовані, поставлені завдання дослідження вирішені, гіпотеза підтверджена, мету дослідження було досягнуто. Тема роботи є актуальною та відповідає паспорту спеціальності, за якою вона подана. Зміст автореферату повною мірою відображає основні положення дисертації.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота «Формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Арабаджи Тимур Дмитрович, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник кафедри спеціальної та
фізичної підготовки Національної
академії внутрішніх справ

С.І. Жевага